

Thực tiễn công tác phân loại tài liệu ở Việt Nam hiện nay

Công tác phân loại luôn được các thư viện và cơ quan thông tin trên thế giới hết sức quan tâm. Phân loại tài liệu là một khâu công tác quan trọng giúp cho việc kiểm soát thư mục, góp phần thúc đẩy việc khai thác, trao đổi thông tin trong phạm vi quốc gia và quốc tế. Trên thế giới và một số thư viện lớn ở Việt Nam, phân loại được áp dụng sâu rộng trong việc tổ chức kho mở và tra cứu thông tin.

Trong xã hội thông tin hiện đại cũng như mọi ngành nghề khác, ngành thư viện thông tin cũng phải đối mặt với những vấn đề có tính chất toàn cầu. Hơn bao giờ hết vấn đề phân loại tài liệu, kiểm soát các nguồn tin, đặc biệt là các nguồn tin trên Internet đang được cộng đồng thư viện thế giới và Việt Nam hết sức quan tâm. Nhận thức được điều đó, nhóm nghiên cứu Khoa Thư viện – Thông tin trường Đại học Văn hoá Hà Nội đã tiến hành một đề tài nghiên cứu về các bảng phân loại tiêu biểu của thế giới và công tác phân loại tài liệu ở Việt Nam. Trong phạm vi của bài viết này chúng tôi chỉ đề cập tới thực trạng công tác phân loại ở Việt Nam và một số vấn đề đặt ra.

Trong quá trình thực hiện đề tài, chúng tôi đã tiến hành một cuộc điều tra bằng an kết để tìm hiểu về các bảng phân loại đang được sử dụng rộng rãi ở Việt Nam và thu thập các ý kiến nhận xét và đề xuất về vấn đề nâng cao chất lượng công tác phân loại cũng như các biện pháp hoàn thiện các bảng phân loại hiện hành. Đối tượng điều tra là các cán bộ lãnh đạo, cán bộ làm công tác phân loại tại các thư viện trong cả nước với các nhóm thư viện như: Các thư viện lớn, thư viện tỉnh, thành phố, thư viện trường đại học, thư viện viện nghiên cứu. Trong đó, mỗi nhóm chúng tôi chọn một số thư viện tiêu biểu. Chúng tôi không tiến hành điều tra các thư viện huyện và thư viện xã, phường vì các thư viện này đều sử dụng bảng phân loại 19 lớp và nhìn chung công tác phân loại trong các thư viện này tương đối giản lược. Từ việc điều tra, chúng tôi đã thu được kết quả cụ thể như sau: Tổng số phiếu phát ra: 120; tổng số phiếu thu vào: 100. Sau khi phân tích và tổng hợp chúng tôi thu được số liệu sau:

Trong các bảng phân loại hiện đang được sử dụng tại Việt Nam, bảng phân loại 19 lớp của Thư viện Quốc gia là bảng phân loại hiện đang được sử dụng nhiều nhất (có 71/100 thư viện, cơ quan thông tin đang sử dụng bảng phân loại này). Tiếp theo đó là bảng phân loại BBK (có 42 thư viện cơ quan thông tin sử dụng BBK, trong đó 19 thư viện sử dụng bảng BBK do Thư viện Khoa học kỹ thuật trung ương biên soạn, 17 thư viện sử dụng BBK do Viện thông tin khoa học xã hội biên soạn, Thư viện Quốc gia Việt Nam sử dụng bảng BBK của mình, 5 thư viện tự dịch). Sau BBK, DDC là bảng phân loại cũng đã được sử dụng khá rộng rãi (14 thư viện), khung đề mục quốc gia và bảng UDC được rất ít các thư viện và cơ quan thông tin sử dụng (chỉ có 3 thư viện và cơ quan thông tin). Qua khảo cứu và điều tra, chúng tôi được biết có một số thư viện và cơ quan thông tin sử dụng các bảng phân loại do tự mình biên soạn ra.

Nhìn chung, các bảng phân loại hiện đã biên soạn bằng tra chủ đề chữ cái, nhờ vậy công tác phân loại có phần nào được thuận tiện.

Tuy nhiên, vẫn có một số khung phân loại vẫn chưa xây dựng được bằng tra chủ đề chữ cái như: Bảng phân loại BBK (phần khoa học xã hội) của Thư viện Quốc gia, Bảng BBK của Viện Thông tin khoa học xã hội, Khung đề mục quốc gia.

Tổng hợp các ý kiến đánh giá của các thư viện, cơ quan thông tin về bảng phân loại hiện đang được sử dụng chúng tôi thu được kết quả sau:

- Chưa có bảng phân loại nào được đánh giá là hoàn toàn thích hợp và đáp ứng yêu cầu xử lý tài liệu của cơ quan.

- Bảng phân loại 19 lớp của Thư viện Quốc gia được đánh giá là bảng phân loại tạo điều kiện cho việc phân loại hết sức dễ dàng. Có 60 trong số 71 thư viện sử dụng bảng phân loại 19 lớp đã nhận xét như vậy.

- Hầu hết các bảng phân loại đều bị đánh giá là chưa đáp ứng yêu cầu chi tiết hoá cho các chuyên ngành phục vụ của cơ quan. 100% ý kiến nhận xét các bảng phân loại của Việt Nam hiện nay chưa cập nhật được các chủ đề mới.

- 20% ý kiến cho rằng bảng phân loại cơ quan mình sử dụng chưa thoả mãn được yêu cầu xử lý tài liệu của cơ quan

- 100% ý kiến cho rằng các bảng phân loại đó cần phải được chỉnh lý, bổ sung.

Về dự kiến của các thư viện và cơ quan thông tin trong tương lai:

- 9 % thư viện có dự kiến chỉnh lý lại bảng phân loại hiện hành.
- 91% các thư viện chờ đợi bảng phân loại chỉnh lý hoàn thiện của các thư viện lớn.

Qua điều tra kết hợp với trao đổi, phỏng vấn, chúng tôi được biết nhiều thư viện và cơ quan thông tin có dự kiến sẽ sử dụng DDC sau khi có bản dịch DDC bằng tiếng Việt.

Nếu như trên thế giới hiện nay đang áp dụng 3 khuynh hướng phân loại: phân loại thập tiến, phân loại phi thập tiến và phân loại theo diện thì ở Việt Nam chỉ có hai khuynh hướng cơ bản là phân loại thập tiến và phân loại phi thập tiến. Nhưng khác với thế giới là DDC đang được sử dụng thịnh hành nhất thì ở Việt Nam, bảng phân loại thập tiến cải biên (Bảng phân loại dùng cho các thư viện khoa học tổng hợp) là bảng được sử dụng nhiều nhất. Bên cạnh đó là Bảng phân loại thư viện thư mục BBK. Bảng phân loại thập phân DDC hiện là bảng được nhiều thư viện quan tâm sử dụng. Ngoài ra cũng phải kể đến một số bảng phân loại khác như Bảng phân loại thập phân bách khoa, Khung đề mục quốc gia, Bảng phân loại dùng cho thư viện các trường phổ thông... và một số bảng phân loại dùng cho các loại hình tài liệu đặc biệt. Sự hiện diện của các bảng phân loại rất phong phú, đa dạng nhưng nhìn chung các bảng phân loại này đều có nhược điểm chung là không được cập nhật. Hiện nay ở Việt Nam đang tồn tại nhiều BBK với các phiên bản khác nhau. Do đó, nhiều thư viện đang sử dụng bảng BBK nhưng không phải là một BBK thống nhất. Hầu hết, các thư viện lớn đã sử dụng BBK nhưng lại chưa có sự bàn bạc nhất quán khi xây dựng ký hiệu. Trong các bảng phân loại hiện đang được sử dụng ở Việt Nam chưa có bảng nào thực sự chú trọng đến việc đặt ra các nguyên tắc và biên soạn bảng hướng dẫn sử dụng bảng phân loại. Khác với các nước ngoài, ứng dụng chủ yếu của phân loại tài liệu ở Việt Nam là để xây dựng ngôn ngữ tìm tin. Vì thế, các thư viện có xu hướng chung là phản ánh đầy đủ nội dung của tài liệu bằng các ký hiệu (nếu tài liệu nói về ba vấn đề trở xuống). Nhưng việc áp dụng phân loại cũng không hoàn toàn thống nhất trong các thư viện. Có thư viện (chẳng hạn như Viện Thông tin Khoa học xã hội) đã định tới 4 ký hiệu phân loại cho một tài liệu trong khi nhiều thư viện chỉ lấy tới đa là 2 ký hiệu. Qua trao đổi, phân tích các ý kiến khác nhau của các cán bộ lãnh đạo cũng như các chuyên gia phân loại của Việt Nam, chúng tôi được biết trong một thời gian dài nữa các thư viện vẫn tiếp tục sử dụng các bảng phân loại hiện có như bảng phân loại 19 lớp, bảng BBK... mà không có sự nhất loạt chuyển sang một bảng phân loại mới vì sự thay đổi việc sử dụng bảng phân loại sẽ kéo theo một hệ quả tất yếu là phải xử lý hồi có một số lượng tài liệu rất lớn. Công việc này sẽ đòi hỏi chi phí rất lớn về thời gian, tiền bạc và công sức. Mặt khác, sự thay đổi này cũng tác động không nhỏ tới người đọc, người dùng tin, những người vốn đã quen sử dụng một hệ thống phân loại nào đó của các thư viện hoặc các cơ quan thông tin. Tuy nhiên bên cạnh những bảng phân loại hiện hành, các cơ quan thư viện thông tin cùng hướng tới việc sử dụng thêm một khung phân loại mới có khả năng hỗ trợ, trao đổi thông tin và hội nhập quốc tế. Nhiều thư viện và cơ quan thông tin đã đặt kỳ vọng vào bảng DDC được dịch hoàn chỉnh trong tương lai.

Theo kinh nghiệm của các thư viện trên thế giới, để đảm bảo chất lượng cho công tác phân loại tài liệu người ta đã rất quan tâm đến việc chỉnh lý, bổ sung cho các bảng phân loại. Các bảng phân loại lớn như DDC, UDC, BBK... thường xuyên được cập nhật và tái bản. Chính sự cập nhật này đã mang lại ưu thế cho các bảng phân loại đó. Bên cạnh đó một số bảng phân loại lớn của nước ngoài còn xây dựng được các bảng hướng dẫn rất cụ thể trong việc sử dụng bảng phân loại đó. Không có một bảng phân loại nào không xây dựng được đầy đủ bảng tra cứu chủ đề. Vì thế, tính thống nhất và các nguyên tắc phân loại luôn được đảm bảo.

Từ thực tiễn nghiên cứu và qua trao đổi ý kiến với các chuyên gia trong ngành, chúng tôi xin đưa ra một số kiến nghị sau:

** Đối với các cơ quan chịu trách nhiệm biên soạn các bảng phân loại và ngành thư viện thông tin ở Việt Nam:*

1/ Các thư viện và cơ quan thông tin lớn cần thường xuyên tiến hành việc chỉnh lý bổ sung cho các bảng phân loại hiện đang được sử dụng trên một số bình diện như:

- Cập nhật các khái niệm mới xuất hiện.
- Loại bỏ thay đổi các thuật ngữ đã lỗi thời.
- Hoàn thiện bảng tra cứu chủ đề, bổ sung thêm các tham chiếu cần thiết.
- Xây dựng các nguyên tắc và các bản hướng dẫn sử dụng bảng.
- Riêng đối với Bảng BBK, cần sử dụng thống nhất mốc phân kỳ lịch sử, xây dựng bảng trợ ký hiệu địa lý

thống nhất, phù hợp với bản đồ hành chính hiện tại của các đơn vị hành chính của Việt Nam và thế giới, loại bỏ bớt các đề mục quá chi tiết hoá về Liên Xô trước đây. Riêng đối với các môn ngành khoa học xã hội, Thư viện Quốc gia và Viện Thông tin khoa học xã hội cần sớm hợp tác và bắt tay vào xây dựng bảng tra chủ đề chữ cái. Không thể để tình trạng thiếu bảng tra cứu chủ đề chữ cái kéo dài. Nếu xác định tiếp tục sử dụng BBK thì Thư viện Quốc gia, Viện Thông tin khoa học xã hội và Trung tâm Thông tin Khoa học & Công nghệ quốc gia cần cùng nhau bàn bạc đi đến xây dựng một khung BBK thống nhất và hoàn chỉnh.

- Với bảng phân loại dùng cho các thư viện khoa học tổng hợp, Thư viện Quốc gia Việt Nam cũng cần tiếp tục chỉnh lý, mở rộng cho phù hợp với các yêu cầu đặt ra trong thực tế.

2/ Để hướng tới việc đưa bảng phân loại thập phân Dewey vào sử dụng một cách rộng rãi, cần được quan tâm, phổ biến về phương pháp và các nguyên tắc phân loại theo bảng cho các thư viện ở Việt Nam.

3/ Bộ Văn hoá - Thông tin cần sớm giao cho Thư viện Quốc gia Việt Nam đảm trách việc biên soạn biên mục tại nguồn (hình thức biên mục gắn liền với xuất bản phẩm). Thực hiện điều đó chẳng những mang lại lợi ích kinh tế mà còn tạo ra chuẩn thống nhất trong công tác phân loại biên mục.

4/ Để nâng cao tay nghề cho các cán bộ phân loại, các thư viện và trung tâm thông tin lớn cần quan tâm hơn nữa đến việc biên soạn các tài liệu hướng dẫn thực hành gắn với từng bảng phân loại cụ thể và mở các lớp tập huấn, rèn luyện kỹ năng phân loại biên mục.

** Đối với các cơ sở đào tạo cán bộ thông tin thư viện:*

Hiện nay, tất cả các cơ sở đào tạo chuyên nghiệp ngành thư viện thông tin ở Việt Nam đều đưa môn Phân loại tài liệu vào chương trình giảng dạy.

Qua thực tế nghiên cứu khảo sát và điều tra, chúng tôi đưa ra một số kiến nghị sau:

1/ Về vấn đề lựa chọn bảng phân loại đưa vào chương trình giảng dạy: Cần phải đưa vào giới thiệu các bảng phân loại tiêu biểu của thế giới và Việt Nam. Trong đó phải giành thời lượng nhất định để tập trung vào ba bảng phân loại hiện đang được sử dụng rộng rãi trong các cơ quan thông tin thư viện ở Việt Nam như: Bảng phân loại thập phân Dewey, Bảng BBK, Bảng phân loại dùng cho thư viện khoa học tổng hợp 19 lớp.

2/ Về nội dung chương trình, ngoài phần hướng dẫn phương pháp phân loại chung cần phải biên soạn các bài giảng hướng dẫn phương pháp phân loại cụ thể đối với ba bảng phân loại kể trên để học sinh, sinh viên có điều kiện nắm bắt và làm quen với các bảng phân loại đó.

3/ Về phương pháp rèn luyện các kỹ năng thực hành phân loại, ngoài việc phải xây dựng được các tủ sách thực hành đòi hỏi các cơ sở đào tạo phải được trang bị các bảng phân loại, không thể dừng lại ở việc giới thiệu về lý thuyết mà phải tạo điều kiện cho học sinh thực hành phân loại trực tiếp theo các bảng phân loại đó.

4/ Hiện nay cũng như các môn học khác Phân loại tài liệu cũng bị khống chế về mặt thời gian. Để có thể giới thiệu sâu về các bảng có thể mở thêm chuyên đề và có thể cho học sinh tới tham quan nghe báo cáo chuyên đề ở các thư viện, trung tâm thông tin lớn.

Trong điều kiện của Việt Nam, biện pháp trọng yếu để nâng cao chất lượng công tác phân loại là vấn đề cập nhật các bảng phân loại, xây dựng các chuẩn chung thống nhất trong công tác phân loại và nâng cao trình độ, kiến thức và kỹ năng thực hành cho những người đảm trách công tác phân loại tài liệu. Công tác đào tạo cán bộ thông tin thư viện tại các cơ sở đào tạo cũng như công tác đào tạo, bồi dưỡng trong các cơ quan thông tin thư viện sẽ đóng góp một phần không nhỏ vào việc hình thành và phát triển năng lực nghiệp vụ của đội ngũ cán bộ phân loại.

Hy vọng rằng trong một tương lai không xa, với việc chỉnh lý, bổ sung các bảng phân loại hiện hành cùng với việc dịch hoàn tất bảng phân loại thập phân Dewey, các cơ quan thông tin thư viện ở Việt Nam sẽ từng bước hoàn thiện được các công cụ phân loại, trên cơ sở đó đẩy mạnh việc áp dụng chuẩn hóa về mặt nghiệp vụ, nâng cao hiệu quả của hoạt động thư viện thông tin.

Tài liệu tham khảo

1. Bảng phân loại dùng cho các thư viện khoa học tổng hợp / Thư viện Quốc gia. - H.: 1991.
2. Bảng phân loại dùng cho các thư viện khoa học tổng hợp / Thư viện Quốc gia. - H.: 2002.

3. Bảng phân loại dùng cho thư viện trường phổ thông / Đỗ Hữu Dur. - H.: Giáo dục, 1991.
4. Bảng phân loại tài liệu địa chí: Dùng cho các thư viện công cộng / Lê Gia Hội, Nguyễn Hữu Viêm. - H.: Vụ Văn hoá quần chúng và Thư viện, 1993.
5. Bảng phân loại Thư viện - Thư mục BBK / Thư viện Quốc gia. - H., 1983.
6. Hệ thống phân loại thập phân Dewey / Đoàn Huy Oánh biên dịch. - H.: 2000.
7. Khung phân loại Thư viện - Thư mục BBK / Trung tâm Thông tin Khoa học và Công nghệ Quốc gia. - H.: 2002.
8. Nghiên cứu về các bảng phân loại tiêu biểu của thế giới và công tác phân loại tài liệu ở Việt Nam: Đề tài nghiên cứu cấp trường. - H.: Trường Đại học Văn học Hà Nội, 2002.

Tác giả: **Vũ Dương Thúy Nga**

Nguồn: **Tạp chí Thư viện**